
Současné bezpečnostní problémy Evropy

Antonín Rašek

1998
Vláda se v souvislosti s ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky rozhodla nejdříve každoročně a nyní každý druhý rok projednávat bezpečnostní a vojenskou strategii. Aktuální situace vyžaduje analyzovat i bezpečnostní problémy Evropy s častější frekvencí, včetně nezávislejších pohledů. Konec století a tisíciletí bude též vhodnou příležitostí k zamyšlení nad uplynulým nelehkým stoletím a nad historií lidstva vůbec. Mělo by to být impulzem k aktivaci stále nedostatečného zájmu o bezpečnostní a branné otázky v České republice, což se nám v minulosti vždy tragicky vymstilo. Těchto podceňujících postojů se musíme zbavit. O to víc, že se naše země stala 12. 3. 1999 členem Severoatlantické aliance, s níž sdílíme nejen vyšší bezpečnostní záruky, ale i širší bezpečnostní rizika a ohrožení.

Co se změnilo?

Zhruba před rokem jsem napsal: „*Za necelou dekádu let po rozpadu bipolarity je na konci století a tisíciletí Evropa a tím i do značné míry ostatní svět na převážně dobré cestě vypořádat se s dědictvím studené války.*“¹

Ukazuje se, jak je nevděčné být prorokem, respektive prognostikem v bezpečnostních a branných otázkách. Je toto tvrzení i nadále platné?

Pozitivní je, že nejen v západní, ale i ve střední, a dokonce i ve východní Evropě se bez vážnějších nebo ještě snesitelných problémů střídají vlády. V západní Evropě jsou to nyní ke sklonku století převážně vlády levicové. Sociálnědemokratické, socialistické a podobné solidaristické strany vládnou v devíti západoevropských zemích a v dalších se podílejí na moci. Přitom nejde o marginální země, ale o státy v Evropě největší, s velmocenským statutem, jako je Velká Británie či Francie a v poslední době i Německo. Je to o to paradoxnější, uvědomíme-li si, že se orientace na tzv. sociální stát² příliš neosvědčila a že předchozí liberální a konzervativní vlády zas tak neúspěšné nebyly.

Nejde tu jen o jistou únavu z mnohaletého vládnutí liberálů a konzervativců (např. v Německu), ale především o změnu politiky solidaristických stran, které se pokoušejí o syntézu politických, ekonomických, kulturních aj. přístupů, obohacují své programy o nové prvky, výrazněji se svou politikou blíží středu, a tudíž i více konvenují nejen sociálně slabším, ale i středním třídám. Ty mají na Západě lepší společenské postavení než v postkomunistických zemích, kde se – často znovu jako u nás – teprve vytvářejí.

Ve střední Evropě (kromě České republiky) jsou spíše patrnější protisměrné pohyby, i když ne zcela vyhraněné. Pravicové vlády se např. znovu ujaly moci v Polsku a v Maďarsku. Charakter nové vlády ve Slovenské republice je složitější. Odpor proti autoritativní Mečiarově vládě pomohl ke zrodu koalice složené z pravicových i levicových stran, takže toto seskupení lze neadekvátněji označit jako demokratické. Nemusí být také pro svou politickou i sociální rozmanitost ani dlouhodobě stabilní.

Čím dále na východ a hlavně na jih Evropy je situace složitější, ačkoli i zde byly v převážné míře položeny základy demokratických politických systémů. V mnoha zemích je situace natolik konsolidovaná, že jsou připraveny se v blízké či vzdálenější budoucnosti integrovat do západoevropských bezpečnostních a hospodářských struktur (např. Slovinsko,

Rumunsko, Bulharsko či pobaltské republiky). Stále složitější je však situace na Balkáně, především díky kosovské krizi, což evropskou bezpečnostní politiku (zvláště aktivity NATO) dostalo do jedné z nejkomplikovanějších situací v posledním desetiletí, ne-li po dobu existence Severoatlantické aliance vůbec.

Politická a bezpečnostní situace v Evropě se tedy nevyvíjí nijak jednoduše. Složité jsou též ekonomické problémy, zejména vysoká nezaměstnanost jak na Západě, tak i na Východě. Zatímco na Západě podmiňuje míru nezaměstnanosti převážně vědecko-technický pokrok, přechod od industriální k informační společnosti, na Východě je to zatím nepříliš zvládnutý přechod od plánované k tržní ekonomice, zvláště nedostatek investičních prostředků. Přesto ve většině postkomunistických zemí již dochází k obratu, hrubý domácí produkt se s výjimkou České republiky zvyšuje.³ Zprvu se do určité míry nadějně vyvíjela rovněž situace v Rusku, v loňském roce se však pod vlivem vnitřních i vnějších faktorů znovu zkomplikovala, až zdramatizovala, musela nastoupit Primakovova vláda, která do určité míry situaci zklidnila.

Příčinou ekonomických i existenciálních problémů západoevropských zemí je přetrvávající konzumní orientace, neschopnost politických stran přesvědčivěji integrovat do svých programů a činnosti myšlenku trvale udržitelného rozvoje, respektive – přesněji řečeno – trvale udržitelného života.⁴ Nesnadným problémem je rovněž vysoká míra imigrace, která v některých zemích přesahuje hranice bezproblémové saturace. Nejenže v tomto směru není naděje na zmírnění, ale lze očekávat výraznější mobilitu z dalších chudnoucích, destabilizovaných, zhroucených a válčících států.

Rozhodující změnou je rozšíření NATO

Z bezpečnostního hlediska je zásadní strategickou změnou rozšíření Severoatlantické aliance o tři středoevropské země. Dověřilo se tak desetileté úsilí jak České republiky, Polska a Maďarska, tak nejen vstřícnosti, ale i zjevného zájmu Západu. Po více než půlstoletí se tím zároveň změnilo uspořádání v Evropě dohodnuté velmocemi v Jaltě. Je třeba přiznat, že naše úsilí bylo v procesu rozšíření Severoatlantické aliance ze všech přijatých zemí nejmenší, mnohdy se omezovalo na rétoriku,⁵ i když to nikdo z politiků není a nejspíš ani nebude ochoten přiznat.⁶

V jedné ze studií se konstatuje: „*Formulace strategie, cílů, koncepcí a programů v bezpečnosti, obraně a armádě se pod tlakem času s blížícím se členstvím v NATO dostala do krize, termíny předkládání klíčových dokumentů byly stále odkládány až do května 1998. Komunikace v rozhodování, v jeho přípravě a implementaci vážla především na faktu, že vláda a její předseda projevovali malý zájem o otázky bezpečnosti, obrany a armády. Jejich přístupy k této problematice byly laické. Iniciativa zůstávala na ministrech obrany, kteří se však v podstatě nedokázali ve vládě dostatečně prosadit.*

Komunikace mezi aktéry rozhodovacího procesu v mezirezortních kontaktech vážla, teprve později, za ministrů Miloslava Výborného a Michala Lobkowicze, začalo docházet ke změnám. Dokonce na některá jednání byli zváni i kritici tohoto stavu. Parlament, přesněji jeho výbor pro obranu a bezpečnost ve Sněmovně a zahraniční, bezpečnostní a branný výbor v Senátu, se převážně soustředily na slyšení představitelů rezortu a armády. Na tvorbu strategie a programů neměly významnější vliv. Dominantním v jeho zájmu bylo členství v Severoatlantické alianci.“⁷

Tento zájem se nepromítl dostatečně do přípravy armády a zvláště celé země na vstup do Severoatlantické aliance. Armáda České republiky v podstatě splnila jen minimální předpoklady pro vstup, tak jak byly Bruselem i koncipovány, takže většina práce je teprve před námi. Dosáhnout standardu armád NATO se předpokládá v horizontu deseti let, u letectva osmi let. Někteří vojenští experti jsou kritičtější, hovoří o patnácti letech.

I když Polsko a Maďarsko aktivněji usilovaly o své členství, měly větší podporu politických elit a obyvatelstva, stojí před podobnými problémy jako naše země a armáda.

Důležitou otázkou je, jak dalece rozšíření Severoatlantické aliance změnilo bezpečnostní situaci v Evropě. Pro nové členy se rozhodně jako synergický efekt zvýší jejich vnější bezpečnost. V jádru střední Evropy rozhodně přestává být bezpečnostní vakuum, jak se objevilo v řadě studií o tomto problému.⁸ Diskutovanou otázkou však bude, zda střední Evropa přestává být nárazníkovou zónou. Zatímco ve Varšavské smlouvě byly nové členské státy (včetně východní části nyní sjednoceného Německa) její západní výspou, nyní jsou východní částí Severoatlantické aliance. Proto se nejspíš i bezprostředně po rozšíření NATO sešli náměstci ministrů obrany odpovědní za integraci do NATO v Karlových Varech a přijali prohlášení, v němž zdůrazňují potřebu dalšího rozšíření, a to zvláště o Slovenskou republiku.

Předpoklad, že se Slovensko stane členským státem NATO ještě v jakési prodloužené první vlně, je však stále iluzornější. Teoreticky lze uvažovat jen o druhé vlně. Největší optimisté ji předpokládají za pět let, realisté za deset až patnáct, pesimisté další rozšíření nepředpokládají vůbec. Rozhodující bude i to, jak se osvědčí nově přijaté země. Již nyní řada západních expertů i publicistů upozorňuje na to, zda Severoatlantická aliance nepřecenila tímto rozšířením své síly. Nejspíš i proto, že se tak stalo právě v době kulminující kosovské krize, kde reakce nových členských států nemusejí být tak jednoznačné, jako je tomu na Západě, i když ani zde nebyly, nejsou a určitě nebudou názory jednotné.

I přesto je nejen pro samotné nové členské státy, ale též pro Západ rozšíření výhodné. Do Severoatlantické aliance se totiž zapojuje Polsko jako další velká země na nejméně historicky ohrožené ose Paříž – Berlín – Varšava – Kyjev x Minsk – Moskva. Význam členství Polské republiky je umocněn i skutečností, že leží na hranicích dosud bezpečnostně nejkrizovějšího pásma táhnoucího se od pobaltských republik přes Karpaty až k Jaderskému moři, i když sever tohoto ohroženého pásma se již konsoliduje a stabilizuje.

Česká republika má pro NATO význam zvláště proto, že se jako země s demokratickou tradicí a s rozvinutou ekonomickou základnou nachází v sevření uvedené hlavní geostrategické osy a vedlejší osy směřující z Německa na Balkán, kde je situace nejméně nejvíce ohrožená. Proto stoupá i význam členství Maďarské republiky, která hraničí s uvedenou oblastí, a zároveň se z tohoto důvodu musí chovat obezřetně. Navíc není Maďarsko v bezprostředním kontaktu s některým z dalších členských států NATO. A v tom spočívá i důvod, proč se v kosovské krizi Maďarsko staví ze všech nových členů nejneutrálněji, poskytuje pro aktivity Severoatlantické aliance jen základnu. Tím spíše má důvod, aby se dalšími členskými státy NATO staly Slovensko, Slovinsko, Rumunsko a Bulharsko, ačkoli ve většině z nich, jakož i v zemích na jihu má jako důsledek versailleského uspořádání Evropy po roce 1918 velké národnostní menšiny (tj. zhruba další polovinu vlastního etnika).

Z hlediska bezpečnostních rizik je rozhodující, jak se k současnému a budoucímu rozšíření NATO po tolerantních reakcích Ukrajiny postaví Rusko. Jeho odezva byla zatím negativní, nikoli však krajní. Dokonce bylo možné zaznamenat mnoho signálů, že neformální reakce jsou vstřícnější než formální. Svědčí to nejspíš o tom, že se Rusko s touto skutečností do značné míry vypořádalo, ale neakceptuje ji pravděpodobně proto, aby vedení této země „neztratilo tvář“ před svým obyvatelstvem, které bylo půlstoletí indoktrinováno nenávistí k NATO jako k nepřátelskému vojenskému paktu. Západ (zvláště Spojené státy) se však i nadále bude k Rusku chovat vstřícně, protože jeho eventuelní rozpad by byl větší hrozbou (Rusko totiž dosud tvoří relativně stabilní prostor mezi nejrůznějšími civilizacemi) než jeho mocenské posílení. Opět tu bude jistým katalyzátorem postoj ke kosovské krizi a k jejímu řešení ze strany Západu a NATO, zvláště když postoj OSN byl zprvu odmítavý.⁹

Naši sousedé

Ačkoli vzhledem k rozvoji námořnictva, letectva a specifických forem terorismu už dávno neplatí, že se bojuje a válčí jen se sousedními státy, přesto je stále z bezpečnostního hle-

diska pro vnitrozemské státy nejdůležitější udržovat dobré vztahy se svými sousedy. V tomto smyslu lze i nadále konstatovat, že od přelomu 80. a 90. let máme v tomto století nejlepší bezpečnostní situaci. A členství v Severoatlantické alianci tyto dobré vzájemné vztahy se sousedy ještě zlepšilo.

Stále trvá, že „*Německo bylo, je a bude pro český národ osudově nejvýznamnějším sousedem*“.¹⁰ V posledním desetiletí však navazujeme na pozitivní stránky kulturních, ekonomických a politických vztahů a nejsou vážnější důvody v nich nepokračovat. Nepotvrdilo se, že Německo bude hrát po svém sjednocení výraznější velmocenskou politiku a že bude snad dokonce usilovat „*ne o evropské Německo, ale o německou Evropu*“, jak se objevovaly podobné predikce. To ale neznamená, že není silným státem s potenciálními velmocenskými ambicemi. Samotné sjednocení bylo však natolik složitým a vážným fenoménem (především ekonomickým), že donutilo vládnoucí elity věnovat se spíše vnitřním než zahraničněpolitickým problémům. Ani za současné sociálnědemokratické vlády, kdy je ministrem zahraničních věcí představitel Strany zelených, nelze předpokládat podstatnější strategické změny. Jen málo také bude po půlstoletí existence demokratického režimu v Německu hrát roli fakt, že demokracie sem byla po válečné porážce pro malé demokratické tradice země vnesena zvnějška a že Němci k ní převážně nedospěli vlastním vývojem. Nepotvrdily se ani hypotézy, že pokud jde o česko-německé vztahy, bude tu hrát negativní roli trvalá asymetrie disponibilních potenciálů a postavení obou zemí, kdy Česká republika rozpadem Československa vážně utrpěla. Do jisté míry se do vzájemných vztahů promítají i zkušenosti občanů (zvláště starších) z obou světových válek, ale po nástupu sociálnědemokratické vlády se situace dále zlepšuje, i když nelze ještě na další zhruba dvě desetiletí předpokládat, že tento jev zcela vymizí. Za této situace je z bezpečnostního hlediska patrně nejvýznamnější, jak se Německo bude vypořádávat s integrací východoněmeckých území. A jak dokáže zároveň integrovat příliv cizích etnik, který pravděpodobně již přesahuje míru optimální saturace, což je patrné ze vzniku a posilování pravicových extremistických organizací, v poslední době zvláště právě ve východoněmeckých zemích. Ačkoli jsme stejně jako Německo v NATO, jistě bude v centru naší pozornosti i skutečnost, jak se SRN vojensky angažuje v nejrůznějších mezinárodních misích, když se zatím zdálo, že tato aktivita je uměřená.

Z historického i aktuálního hlediska je stále potřebné analyzovat z bezpečnostního hlediska vývoj ve Slovenské republice. Nebylo možné zakrývat, že nás politická nestabilita a charakter Mečiarova vládnutí do určité míry znepokojovaly. To se po vítězství opoziční koalice vedené Mikulášem Dzurindou změnilo. Nová slovenská vláda nejen deklarovala orientaci na Západ, ale přijala v tomto směru i příslušná opatření, ruší některé problematické dohody s Ruskem. A zatím se zdá, že Rusko je k tomu do určité míry vstřícné. Bude jistě pro naše vzájemné vztahy dobré, když tyto tendence budou pokračovat. Zvláště evidentní je slovenská snaha stát se členem NATO, i když tento krok nebude tak jednoduché uskutečnit. Česká vláda jej však zjevně podporuje. Také oficiální a neoficiální vzájemné vztahy na vládní úrovni i mezi příslušníky armády se prohlubují.

Vztahy mezi námi a Polskou republikou nebyly v posledním desetiletí vážněji narušeny. Nehrály tu již výraznější roli historické reminiscence, i když vzájemné aktuální kontakty mohly být lepší. Příčinou je, že minulé koaliční vlády nepřehlédnutelně rezignovaly na spolupráci v rámci visegrádské trojky, respektive čtyřky. Po vstupu obou zemí do Severoatlantické aliance lze předpokládat, že se česko-polské vztahy budou dále zlepšovat.

Poslední sousední zemí je dosud neutrální Rakousko, které také svou neutralitu i přes zájem o členství v NATO úzkostlivě dodržuje. Vztahy mezi námi a jím nikdy nepřerostly ve výraznější napětí. Negativní roli tu hraje a může hrát odsun rakouských občanů po druhé světové válce a aktuálně výstavba jaderné elektrárny Temelín. Českou republiku pak znepokojují některé politické jevy v Rakousku, např. vítězství pravicového politika Haidera v Korutanech, proti němuž se vládnoucí seskupení sociálních demokratů a lidovců nedokázalo spojit.

Náše reakce na novou bezpečnostní situaci

Rozhodující roli v rozvoji bezpečnostního a vojenskostrategického myšlení měla a musí do budoucna sehrát Bezpečnostní rada státu (BRS), Kolegium ministra obrany (KoMO) a kolegia ministrů zahraničních věcí a vnitra. Obnovení bývalé Rady obrany státu trvalo více než pět let, než byl přijat nový ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Mállokterý ministr obrany pracoval se svým kolegiem (nyní např. nepracuje zatím také), o vojenských radách na Generálním štábu a na operačních stupních nemluvě. To zákonitě muselo negativně ovlivňovat a dosud ovlivňuje rozhodovací procesy i styl práce v bezpečnostní, obranné a vojenské oblasti, jakož i v samotném rezortu obrany a na Generálním štábu. Převažuje operativa nad strategickým přístupem, a proto těžko můžeme něco vážnějšího řešit s potřebným předstihem. Stojí to zbytečně mnoho sil, času a finančních prostředků.

V současné etapě po bezprostředním přijetí do Severoatlantické aliance je však především nejdůležitější dále připravovat nejen armádu jako převážně doposud, ale celý stát, jeho obranu a občanskou společnost. A právě tady máme největší deficity.¹¹ Těžiště je třeba přenést z ministra zahraničních věcí a obrany na celou vládu. V tom je rozhodující aktivita místopředsedy vlády pro koordinaci bezpečnostní a zahraniční politiky. Proto jsou dost neorganické diskuze o tom, zda funkce místopředsedů vlád koordinujících ekonomické, sociální, legislativní a bezpečnostní aktivity nezrušit. Čeká nás práce zvláště v krizovém řízení a v nouzovém plánování. Téměř polem neoraným je ekonomická spolupráce s NATO, což je v situaci, kdy se naše země nachází minimálně v ekonomické recesi, těžko pochopitelné.

Primární je vlastní obrana

Podmínkou členství v Severoatlantické alianci podle Washingtonské smlouvy¹² je schopnost členského státu se samostatně bránit. Pomoc se sice s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládá, ale není automatická. Přesto českou vládou schválený dokument v části Bezpečnostní politika státu uvádí: „Základem zajištění bezpečnosti České republiky je její členství v Alianci. Zároveň je však součástí české politiky i aktivní působení při posilování kolektivní a kooperativní bezpečnosti a jejich institucí.“¹³ Stejně tak se v přístupech České republiky v oblasti kolektivní obrany uvádí, že základním principem obrany je věrohodné odstrašení a jeho důvěryhodným nástrojem je NATO, ačkoli je to především a na prvním místě naše odhodlání se bránit. I ve vlastní obranné politice je prioritou České republiky podle výše zmíněného dokumentu plnohodnotné působení v NATO.¹⁴

Obranná koncepce podle tohoto dokumentu vychází z politického zadání vlády, z ustanovení Severoatlantické smlouvy a ze strategické koncepce NATO. Má být rozpracována pouze v dokumentu Vojenská strategie České republiky, který má mít koaliční charakter. Chybí tedy následná a pokračující konkretizace minimálně pro oblast zahraniční politiky, celkovou obranu státu a vnitřněbezpečnostní, tj. policejní strategii. V opačném případě hrozí opět nebezpečí, že naše členství v Severoatlantické alianci je pouze záležitostí vojáku a Ministerstva obrany, nikoli celého státu, společnosti a všech občanů. Ani dosavadní práce na nové vojenské strategii, z níž má vycházet i vojenská doktrína, nejsou přesvědčující.

V úkolech pro vojenskou oblast obrany se za rozhodující změnu považuje přechod od samostatné obrany k obraně kolektivní „při zachování schopnosti individuální obrany ve smyslu článku 51 Charty OSN“. Vlastní úkoly ozbrojených sil se vymezují velmi obecně: „K základním úkolům ozbrojených sil České republiky patří obrana státu před vnějším ohrožením, plnění úkolů vyplývajících z koaličních požadavků a z mezinárodních smluvních závazků a podíl na přetváření strategického prostředí, pokud by jeho charakter znamenal ohrožení státu a Aliance jako celku. Ozbrojené síly plní rovněž úkoly při záchraně lidských životů a majetku uvnitř státu (podíl na operacích Integrovaného záchranného systému) i v zahraničí (humanitární operace).“¹⁵ Je však třeba zcela explicitně uvést, že

armáda musí být dále budována systémově, tedy nikoli pouze jednostranně zajišťovat jednotky pod velením NATO, ale i ostatní vzdušná a pozemní vojska a zvláště územní obranu a přípravu záloh.

Výše zmíněný dokument při zajišťování nezbytných zdrojů vychází ze správného principu minimální dostatečnosti podle možnosti české ekonomiky: „Prostředky vyčleněné k zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti musí odpovídat naléhavosti jednotlivých rizik, musí být vyvážené a vzájemně se doplňovat.“¹⁶ Jak však mohou být konkretizovány, když dosud nebyla stanovena významnost a prognóza vývoje těchto rizik? Může to být skutečným politickým zadáním pro obranné a civilní nouzové plánování? I ostatní výstupy jsou podobně obecné. Východiskem z této obecnosti, vlastně únikem, je odkaz, že „konkrétní formulací cílů, kterých chce vláda svou politikou dosáhnout, a postupů, jak k těmto cílům dojít“,¹⁷ je programové prohlášení té které vlády.

Stálá absence politického zadání

Rezort obrany a armáda musejí dostat přesné politické zadání vycházející z bezpečnostní a vojenské politiky státu. Tu se zatím nepodařilo koncipovat. Bezpečnostní strategie na základě analýzy bezpečnostních rizik a ohrožení musí jasně stanovit cíle vnější i vnitřní bezpečnosti, za něž občanům odpovídají nejen silová ministerstva zahraničí, vnitra a obrany, ale celá exekutiva a Parlament. Po vstupu do NATO, které předpokládá, že se dokážeme samostatně bránit a členství představuje navíc výrazný synergický efekt, se zároveň vyjasňuje i problém národní nebo alianční obrany. V dnešních podmínkách nákladných zbraňových systémů jednotlivé státy těžko mohou zajišťovat svou obranu absolutně, nemluvě již o nejmodernějších zbraňových systémech. I my musíme hledat model obrany a k tomu by mělo být přijato i příslušné politické zadání.

Sociální demokracie se v branné komisi připravovala i na řízení tohoto rezortu. Pokud jde o základní strategii, přijala jasně stanovisko, že „i přes trend k internacionalizaci a denacionalizaci obrany považuje stále za primární především rozvoj vlastních ozbrojených sil s důrazem na výstavbu a výcvik jednotek rychlé reakce a územní obrany. Vstup do Severoatlantické aliance jako prioritu naší zahraniční politiky chápeme při zdůrazňování principu solidarity za znásobení našich bezpečnostních jistot a obranných možností.“¹⁸

Místo toho se ve vládním programu k překvapení bezpečnostních a vojenských odborníků objevil cíl: „Za prvořadé při zajišťování vnější bezpečnosti státu považuje vláda vstup České republiky do struktur Severoatlantické aliance v roce 1999 a její následné plnohodnotné členství.“¹⁹ A v tomto zaměření se dále pokračuje i po vstupu do NATO.

Je to v rozporu jak se zásadami NATO, které nejen preferují schopnost samostatně se bránit, ale považují to i za podmínku členství, tak s našimi historickými zkušenostmi, jak ukázalo množství studií v souvislosti s kulatými výročími let 1918, 1938 a 1968. Tento rozpor je nutné co nejdříve napravit, protože je podmínkou přesného politického zadání obraně a armádě. A je to především naší záležitostí, nemůžeme a ani bychom nechtěli očekávat takový pokyn zvenčí.

Nevyhne se diskuzím o naší účasti v mírových misích

Diskuzi je třeba otevřít i pokud jde o naši účast v zahraničních aktivitách NATO, navíc vyžadující ústavní změny.²⁰ A to i přesto, že jsme v nich dosáhli (zvláště účastí v Golfu a na území bývalé Jugoslávie) nepřehlédnutelných úspěchů a mělo to podstatný vliv na naše přijetí do Severoatlantické aliance. V této souvislosti ministr zahraničních věcí Jan Kavan řekl: „... považujeme za žádoucí, aby případné mírové mise NATO nebo pod vedení NATO vycházely z mandátu Rady bezpečnosti OSN nebo Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Jinými slovy, my, jako jedna z 19 členských zemí Aliance, budeme dělat vše pro to, aby takovýto mandát existoval, neboť ho považujeme za žádoucí. Na druhou

stranu neříkáme, že je to naprosto nezbytné. Dovedu si představit situace, kdy dojde k ohrožení míru a stability v Evropě a nebude existovat mandát k akci. V takovém případě se bude muset operace obejít bez mandátu: to měl zřejmě na mysli Javier Solana. Doufám, že takových situací bude co nejméně a že uděláme vše pro to, aby nebyly žádné.“²¹

I když si je jistě každý vědom všech souvislostí, proč to bylo řečeno právě takto, je nutné o tom seriózně diskutovat. Kromě problémů kolem Kosova, kde právně není postačující ani mandát OSN, existuje i vážná situace způsobená postavením kurdské menšiny v Turecku, separatistické tendence na Korsice, napětí v Severním Irsku, odpor Basků ve Španělsku atd. Ve světě je takových živých ohnisek kolem pětadvaceti, latentních kolem šedesáti a potenciálních zhruba stejný počet. Diskuze po vstupu do NATO nebude jednoduchá, může být chápána jako nedostatečná loajalita ke spojencům, což však nám nebudou vytýkat ani snad tak oni jako spíše představitelé naší militantní pravice. Rozšířením NATO skončilo uspořádání Evropy na základě jaltské dohody spojenců. Stejně vážným problémem je přechod od bezpečnostních rozhodovacích procesů na základě současného mezinárodního práva s respektováním suverenity k rozhodování na základě dodržování lidských práv uvnitř jednotlivých států. Mezinárodněprávní změny tu nejsou myslitelné bez hlubokých a přesvědčivých axiologických diskuzí. Nemůžeme předpokládat, že euroatlantická hodnotová orientace je shodná s hodnotami ostatních světových civilizací.

Vliv na strategii NATO

Prezident Václav Havel na velitelském shromáždění Armády České republiky dne 3. 11. 1998 prohlásil: „*Aliance vskutku musí přijmout novou zásadní strategii, novou doktrínu. V leccems už ji vlastně přijala nebo určité kroky udělala, mnohé se chystá, pracuje se na tom. Ale naprosto jednoznačná, srozumitelná, nová koncepce Aliance pro 21. století hotova zatím není. Domnívám se, že jako členská země máme právo do toho mluvit a čím iniciativněji roli sehraje, tím lépe.*“²²

Podobně se vyjádřil i ministr zahraničních věcí Jan Kavan: „*Nechceme být v Alianci jenom nějakým pasivním stážistou, chceme aktivně přispět do diskuze o nové strategické koncepci, o směru, jímž se neustále se transformující NATO bude ubírat.*“²³

Mělo by být od prvního okamžiku zřejmé, že vliv lze mít jen v tom případě, pokud budeme co nejdříve na úrovni strategického myšlení členů Severoatlantické aliance. V tom zjevně zaostáváme a musíme to napravit. Jinak budeme vystupovat a prezentovat se jako laici, jak jsme konečně dokázali i při tvorbě našich vlastních koncepčních a strategických dokumentů.

K tomu je třeba vytvořit strategické institucionální, vědecko-výzkumné a občanské záze-
mí a za co nejširší participace připravovat koncepci podobného vlivu na strategii Severoatlantické aliance. Zatím k tomu máme daleko. I přes slib obnovit činnost Institutu pro strategická studia, jak už o tom delší dobu uvažuje Ministerstvo obrany. Také Ministerstvo zahraničních věcí v Koncepci zahraniční politiky České republiky považuje za žádoucí vytvořit specializované pracoviště strategických analýz a plánování, které se bude na těchto činnostech podílet.

31. 3. 1999

¹ Rašek, A.: Aktuální stav bezpečnosti v Evropě. Mezinárodní vztahy, 1/1998, s. 5.

² Blíže viz Konopásek, Z.: Estetika sociálního státu. Nakladatelství G+G, Praha 1998.

³ Blíže viz Zpráva vlády o stavu české společnosti. Příloha Hospodářských novin, 5. 3. 1999.

⁴ Blíže viz např. Keller, J.: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. Nakladatelství G+G, Praha 1995. Viz též Keller, J., Gál, F., Frič, P.: Hodnoty pro budoucnost. Nakladatelství G+G, Praha 1996. Viz rovněž Nováček, P., Mederly, P. a kolektiv: Strategie udržitelného rozvoje. Nakladatelství G+G, Praha 1996. Viz též Stead, W. E., Stead, J. G.: Management pro malou planetu. Nakladatelství G+G, Praha 1998.

⁵ Armáda: Téměř celé čtyři roky byla na okraji zájmu koaličních a opozičních stran. MF Dnes, 20. 3. 1996.

⁶ Blíže viz Rašek, A.: Základy moderní armády se zatím nepodařilo vytvořit. Hospodářské noviny, 16. 7. 1998. Viz též Rašek, A.: Vývoj tvorby a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech. Připraveno v tisku pro Vojenské rozhledy, 2/1999. Viz rovněž Rašek, A.: Bezpečnost v Evropě. Pohledy, 6/1997. Viz též Rašek, A.: V branách NATO. Trend, 1/1999. Viz rovněž Rašek, A.: Problémy armády v roce NATO. Pohledy, revue pro politiku, ekonomii, sociologii a historii, 1/1996. Viz též Rašek, A.: Česká republika v Severoatlantické alianci. Sondy, týdeník pro sociální otázky, 8/1999. Viz rovněž Rašek, A.: Jak jsme připraveni do Aliance. Hospodářské noviny, 5. 3. 1999. Viz též Rašek, A.: Vlajka vztyčena, fanfáry dozněly. Literární noviny, 13/1999. Viz rovněž Rašek, A.: Deficity Bezpečnostní strategie České republiky. Pracovní text pro Vojenské rozhledy.

⁷ Rašek, A.: Vývoj tvorby a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech, cit. stať.

⁸ Viz např. Bezpečnostní politika České republiky. Závěrečná zpráva z výzkumného projektu. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1996.

⁹ Generální tajemník OSN Kofi Annan v poselství adresovaném NATO u příležitosti 50. výročí jeho založení podle zprávy ČTK uvedl, že útoky Severoatlantické aliance bez souhlasu OSN by znamenaly útok proti samostatnému státu, který neútočil proti jiné zemi, a byly by bezprecedentním krokem NATO.

¹⁰ Bezpečnostní politika České republiky, cit. dílo, s. 16.

¹¹ Viz Fučík, J.: Civilní tvář NATO. In: Česká republika v NATO. Vydala Česká atlantická komise v edičním oddělení Ústavu mezinárodních vztahů. Praha 1999. Viz též Fučík, J.: Občan a obrana vlasti. Vojenské rozhledy, 2/1995, s. 41.

¹² Článek 3 zní: „Aby bylo účinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany, jednotlivě i společně, stálo u účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.“ Část článku 5: „... dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů...“

¹³ Bezpečnostní strategie České republiky 1999.

¹⁴ Viz tamtéž.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Program ČSSD 1998.

¹⁹ Programové prohlášení vlády České republiky 1999.

²⁰ Jde především o návrh zákona o cizích ozbrojených silách na území České republiky a ozbrojených silách České republiky v zahraničí.

²¹ Rozhovor s ministrem zahraničních věcí Janem Kavanem. Lidové noviny, 11. 3. 1999.

²² Vystoupení prezidenta Václava Havla na velitelském shromáždění Armády České republiky, 3. 11. 1998.

²³ Rozhovor s ministrem zahraničních věcí Janem Kavanem, cit. stať.